

Janusz Lehmann

Konferencja na temat konserwacji zabytków metalowych

Ochrona Zabytków 16/2 (61), 51-53

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONFERENCJA NA TEMAT KONSERWACJI ZABYTKÓW METALOWYCH

W dniach 25 i 26 października 1962 r. odbyła się w Poznaniu konferencja, poświęcona problematyce konserwacji zabytków metalowych. Konferencja ta była drugą konferencją metodyczną, zorganizowaną przez Ministerstwo Kultury i Sztuki z zamierzonego cyklu tematycznego, obejmującego zagadnienia techniczno-konserwatorskie. Celem konferencji było zorientowanie konserwatorów w aktualnej problematyce i technicznych możliwościach konserwacji zabytków metalowych, zorientowanie w przeprowadzonych i podejmowanych na ten temat pracach badawczych, nawiązanie kontaktów między konserwatorami i placówkami badawczymi oraz merytoryczna i krytyczna dyskusja osiągnięć i prac.

Otwarcie konferencji nastąpiło w dniu 25 października 1962 r. w Sali Czerwonej pałacu Działyńskich w Poznaniu. Przybyłych, w liczbie około 200 osób, uczestników konferencji i zaproszonych gości powitał wiceprzewodniczący konferencji prof. dr Maksymilian Kranz, kierownik Katedry Chemii Stosowanej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przemówienia powitalne wygłosili: ob. Jerzy Kusiak, przewodniczący Prezydium Rady Narodowej m. Poznania i mgr Mieczysław Ptaśnik, dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków. Konferencję zagał doc. dr Kazimierz Malinowski, dyrektor Ośrodka Dokumentacji Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki. W słowie wstępnym omówił cel, zakres i zadania konferencji, zwracając uwagę na konieczność współpracy na polu konserwacji zabytków metalowych specjalistów z różnych dziedzin wiedzy i konserwatorów praktyków. Wiele osiągnięć nauki i techniki na tym polu można bowiem wykorzystać w procesach konserwacji zabytków. Uzyskane wyniki mają znaczenie nie tylko dla samego procesu konserwacji. Doskonalenie warsztatu konserwatorskiego i metody-

ki konserwacji zabytków metalowych powinno więc być oparte na gromadzeniu, wymianie doświadczeń i współpracy ze specjalistycznymi placówkami naukowymi.

Pierwsza sesja poświęcona była zagadnieniom ogólnoteoretycznym w konserwacji zabytków metalowych. Przewodniczącym sesji był prof. dr Feliks Tychowski, kierownik Katedry Metaloznawstwa Politechniki Poznańskiej i dyrektor Instytutu Obróbki Plastycznej Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego. Referaty na sesji wygłosili: prof. dr *Wacław Wójciak*, kierownik Katedry Chemii Fizycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na temat „Korozja metali”. W referacie zdefiniował pojęcie korozji, podał ocenę ilościową i jakościową zjawiska, omówił przyczyny niszczenia fazy metalicznej, zagadnienie warstwek ochronnych, pojęcie pasywności metali i zwrócił uwagę na rolę inhibitorów w procesie korozji. Zagadnienie to omówił szerzej wiceprzewodniczący konferencji prof. dr *Maksymilian Kranz* w referacie pt. „Inhibitory i stymulatory korozji”. Omówił on szereg znanych inhibitorów korozji podając zakres ich stosowania i przypuszczalny mechanizm działania, przedyskutował zmiany położenia równowagi chemicznej pod wpływem inhibitorów i stymulatorów oraz przytoczył szereg wyników własnych prac badawczych. Prof. dr *Kornel Wesółowski*, kierownik Katedry Metaloznawstwa Politechniki Warszawskiej, w referacie pt. „Korozja zabytkowych przedmiotów wykonanych z metali kolorowych” omówił zjawiska, jakie zachodzą w trakcie niszczenia metali zabytkowych oraz czynniki głównie przyczyniające się do niszczenia.

Drugiej sesji, poświęconej historii metalurgii i badaniom metaloznawczym zabytków metalowych przewodniczył prof. dr Anzelm Lewandowski, kierownik Katedry Chemii

Ogólnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na sesji referaty wygłosili: prof. dr *Feliks Tychowski* „Fizyczne metody badania metali”. Podał on szereg metod badania metali, jak pomiary wytrzymałości, określenia mikro- i makrobudowy metalu, własności warstwy powierzchniowej, defektoskopię radiologiczną, ultradźwiękową, magnetyczną i luminiscencyjną i tensiometrię. Zwrócił szczególną uwagę na metody nieniszczące. Podał i pokazał przegląd współczesnej aparatury, służącej do badania metali. Prof. dr *Kornel Wesolowski* w referacie pt. „Metodyka badań zabytkowych przedmiotów metalowych” omówił zastosowanie nowoczesnych badań metaloznawczych w odniesieniu do zabytków metalowych, podając cały szereg prac wykonanych w swojej Katedrze, ilustrując je przezrociami. Zwrócił szczególną uwagę na konieczność sporządzania pełnej dokumentacji graficznej i fotograficznej oraz omówił problem pobierania próbek z zabytku metalowego. Mgr inż. *Adam Mazur* z Katedry Historii Techniki i Nauk Technicznych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie przedstawił w referacie opracowanym wspólnie z kierownikiem Katedry, doc. dr *Mieczysławem Radwanem*, pt. „Zjawisko niskotemperaturowego utleniania złazisk żelaznych” wyniki badań nad pozornymi żużlami, tzw. grąpiami, pochodzącymi z wykopaliisk archeologicznych, prowadzonych w różnych rejonach Polski. Stwierdzono różnice własności produktów utleniania żelaza w zależności od tego, czy utlenianiu podlegał ferryt czy cementyt. Z faktu tego wynika możliwość odczytania składników strukturalnych złaziska nawet prawie zupełnie zniszczonego pod wpływem czynników korodujących oraz wniosek o ostrożnym obchodzeniu się z warstwą skorodowaną, która może stanowić cenny dokument istniejącej tam struktury. Dr *Jerzy Piaskowski* w referacie pt. „Stopy żelaza i sposoby ich przeróbki na ziemiach Polski od czasów najdawniejszych do końca XIV w.” podał wyniki długotrwałych i szerokich badań nad złaziskami archeologicznymi z żelaza oraz urządzeń służących do wytopu i obróbki żelaza. W swoim referacie podał periodyzację historii metalurgii żelaza na ziemiach Polski. Dr *Tadeusz Dziekoński*, kierownik Laboratorium Badawczego IHKM PAN, w referacie pt. „Charakterystyka technologiczna drzwi gnieźnińskich” podał wyniki badań, przeprowadzonych wspólnie z Katedrą Metaloznawstwa Politech-

niki Warszawskiej. Częściowo wyniki tych badań opublikowano w monografii pt. „Drzwi gnieźnińskie”, wydanej w 1956 r. W 1959 r. wykonane zostały badania za pomocą izotopu Cs^{137} . Na konferencji przedstawiono montaż pozytywów radiogramów, który pozwolił na wyjaśnienie sposobu zaformowania modelu i wykonania odlewu drzwi gnieźnińskich. Dyskusję nad referatami drugiej sesji musiano przesunąć na dzień 26 października rano, ze względu na przedłużenie się referatów poza zakreślone ramy czasowe.

Trzecia sesja, na temat analizy chemicznej i chemii w konserwacji zabytków metalowych, odbyła się pod przewodnictwem prof. dr *Wacława Wójciaka*. Referaty wygłosili: prof. dr *Kazimierz Kapitańczyk*, kierownik Katedry Chemii Ogólnej Politechniki Poznańskiej, pt. „Fizyko-chemiczne sposoby oznaczania metali w zastosowaniu do badania materiałów archeologicznych”. W referacie swym zwrócił szczególną uwagę na metody czułe, umożliwiające oznaczanie śladowych zawartości składników oraz sposoby ustalania charakterystycznych zanieczyszczeń. Prof. dr *Anzelm Lewandowski* w referacie „Chromatograficzna analiza metali” omówił mikrochemiczne metody bibułowe, odznaczające się prostotą i dużą czułością, pozwalające także na rozdzielenie i ilościowe oznaczenie mikrogramowych ilości pierwiastka. Doc. dr *Hanna Jędrzejewska*, kierownik Laboratorium Badawczego Muzeum Narodowego w Warszawie wygłosiła referat pt. „Konserwacja brązów antycznych”, w którym omówiła metodykę prac badawczych i ustalania sposobów konserwacji w jednym z najtrudniejszych zagadnień, jakim jest konserwacja brązów antycznych. Mgr *Janusz Lehmann*, konserwator Muzeum Narodowego w Poznaniu, w referacie pt. „Literatura na temat konserwacji zabytków metalowych” podał źródła bibliograficzne i drogi uzyskania literatury fachowej oraz zapowiedział wydanie wykazu. R. M. *Organ*, kierownik Laboratorium British Museum, wygłosił referat na temat zjawisk korozji występujących w brązach antycznych. Referat wygłoszony po angielsku był na żywo tłumaczony na język polski.

Czwartą sesję, na temat metodyki konserwacji zabytków metalowych prowadził prof. *Bohdan Marconi*, profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie i kierownik Głównego Laboratorium PKZ. Referaty wygłosili: doc. dr *Bogdan Kostrzewski*, dyrektor Muzeum Ar-

cheologicznego w Poznaniu pt. „Zabezpieczanie i magazynowanie archeologicznych znalezisk metalowych”, mgr *Anna Wojciechowska*, kierownik Laboratorium Muzeum Archeologicznego w Poznaniu — „Metodyka konserwacji metalowych zabytków archeologicznych”, mgr *Daniel Tworek* z PKZ w Warszawie, referat opracowany wspólnie z mgr. *Piotrem Rudniewskim* „Przegląd dotychczas stosowanych metod konserwacji zabytków metalowych”, mgr *Marian Lesiak*, konserwator PKZ w Warszawie — „Konserwacja kielicha srebrnego z drugiej połowy XII w. i konserwacja brązu benińskiego i sposób jego ekspozycji”, *R. M. Organ* przedstawił na przezroczach i omówił nowy budynek Laboratorium British Museum i jego urządzenia.

Podsumowania konferencji dokonał doc. dr *Kazimierz Malinowski*. Omówił w swym

przemówieniu wyniki konferencji i wnioski, wpływające z przebiegu obrad i dyskusji. Stwierdził przy tym, że konferencja osiągnęła swój cel, bo dała konserwatorom zabytków przegląd najnowszych metod badań i zapoznała przedstawicieli nauk ścisłych z problematyką konserwatorską, wykazała konieczność ścisłej współpracy między instytutami badawczymi i pracowniami konserwatorskimi i stała się platformą do dalszego współdziałania. Doc. dr *Malinowski* zamykając konferencję, zapowiedział wydanie wszystkich referatów w „Bibliotece Muzealnictwa i Ochrony Zabytków” w tej formie, jak były wydane materiały pierwszej konferencji, poświęconej konserwacji drewna.

Janusz Lehmann

ODBUDOWA ZAMKÓW — NA WAWELU, W PIESKOWEJ SKALE I BARANOWIE

Prace nad odbudową Wawelu trwają już przeszło pięćdziesiąt lat, zapoczątkowało je społeczeństwo nasze wykupując Wawel z rąk austriackich w roku 1903. Za cenę wybudowania nowych koszar w Krakowie, które społeczeństwo polskie kosztem 3 300 000 koron wzniosło na polach Olszy — załoga austriacka w lecie 1905 roku opuściła Wawel, a Wydział Krajowy przejął w posiadanie „część historyczną Zamku” i w tym jeszcze roku rozpoczął działalność pierwszy kierownik odnowienia Wawelu, architekt *Zygmunt Hendel*, przystępując do wstępnych prac związanych z odbudową Wawelu.

Stan zniszczeń był ogromny. W zygmunto-wskim renesansowym pałacu królewskim już od połowy wieku XIX mieściły się koszary dla załogi austriackiej. Bezpośrednio po likwidacji Wolnej Rzeczypospolitej Krakowskiej w roku 1846, zaborca austriacki zaczął zamieniać wzgórze wawelskie na cytadelę, a miasto Kraków na twierdzę, wysuniętą najdalej na północ w obrębie monarchii austro-węgierskiej. Zburzono w tym czasie, od strony zachodniej i południowej, średniowieczne mury obronne, które jeszcze do połowy XIX wieku stanowiły decydujący element sylwety Wawelu. Zburzono średniowieczną bramę wjazdową na Wawel wraz z dwoma flankującymi ją gotyckimi basztami, zabytkowy budynek Grodu, stojący naprzeciw katedry od strony południowej oraz

dwa kościoły gotyckie — św. Michała i św. Jerzego — wzniesione jeszcze przez *Kazimierza Wielkiego* w obrębie murów obronnych Wawelu. Adaptowano dla załogi wojskowej budynek dawnych kuchni królewskich, zamykający dziedziniec arkadowy od strony zachodniej. Zbudowany przez *Długosza* w XV wieku gotycki budynek psalterii w sąsiedztwie baszty *Sandomierskiej* rozebrano również, jak i kilkanaście innych zabytkowych budynków, znajdujących się w obrębie murów średniowiecznych na terenie podgrodzia, aby zrobić miejsce na plac ćwiczeń dla załogi wojskowej. Łącznie Austriacy zburzyli około 70 tysięcy m³ zabytkowych budowli na Wawelu. Zamierzano nawet katedrę wawelską zamienić na kościół garnizonowy, a groby królów polskich przenieść do kościoła św. Piotra, znajdującego się już na terenie miasta Krakowa.

Dalszym zniszczeniem dokonany przez Austriaków na wzgórzu wawelskim było niekkształcenie historycznej sylwety Wawelu przez zbudowanie na miejscu zburzonych murów średniowiecznych od południa i zachodu, trzech wielkich budynków koszarowych. Dla wzmocnienia obronności Wawelu jako cytadeli austriackiej, otoczono go murami fortecznymi, zbudowanymi z cegły oraz wzniesiono dwa bastiony od północy i wschodu. Wobec uciążliwego i zbyt stromego wjazdu od strony północnej, Austriacy założyli po stoku południowym wzgórze — nowy wjazd na Wa-